

Economic Potential of the Industrial Heritage in the Pilsen Region

Ekonomický potenciál industriálního dědictví Plzeňska

Petra Boudová

Fakulta architektury, České vysoké učení technické v Praze, Česká republika

boudopet@fa.cvut.cz

ABSTRACT: Many aspects of urban design and new approaches to preserving industrial sites are based on the concept of liveability. These approaches recognise that design and structure can be very influential in the life of these areas but they also create novel contexts for local communities to develop in a more sustainable way. The purpose of this contribution is to highlight opportunities in the field of adaptive reuse of industrial heritage, while examples of adaptive reuses of industrial architecture in Plzen and their potential for their future development as creative incubators are discussed.

KEYWORDS: industrial heritage; economic potential; adaptive reuse; sustainability; local community

ABSTRAKT: Nové přístupy k městskému urbanismu a úsilí o zachování industriálních areálů jsou založeny na konceptu komplexity a obyvatelnosti prostředí. Tyto přístupy kromě vlivu designu a struktury na život těchto oblastí také objevují možnosti místních komunit ve zcela novém kontextu a vytvářejí prostor pro jejich další vývoj udržitelnějším způsobem.

Výzkum je orientován na podporu nového využívání a ochrany industriálního dědictví, jsou vybrány příklady adaptací průmyslového dědictví v plzeňském regionu a je hodnocen jejich potenciál pro další kreativní využití.

KLÍČOVÁ SLOVA: industriální dědictví; ekonomický potenciál; nové využití; udržitelnost; lokální komunita

Úvod

Průmyslové regiony byly celá staletí významnými oblastmi ekonomického rozvoje. Před začátkem nového milénia nicméně mnoho z těchto oblastí ztratilo v důsledku globalizace svůj význam, opuštěné tovární haly a sklady byly ve většině případů odsouzeny k zániku. Avšak bývalá průmyslová území představují nejen hmotné kulturní dědictví, ale také důležité nehmotné vazby, jako jsou tradice a životní filozofie spojené s již téměř zaniklými dělnickými profesemi.¹ Demolicí industriálního dědictví tak dochází k přerušení vztahu lokálních obyvatel k místu, dlouhodobě budovaná spojení mizí. Průmyslové oblasti tedy začaly čelit novému typu transformace. V případě, že nejsou chráněny jako kulturní dědictví nebo jinak společensky a historicky oceněny, většinou po čase následuje otázka: zachovat, nebo zbourat?

Nejlepším způsobem, jak zachovat historické budovy, stavby nebo místa, je jejich nové využití. Adaptace propojuje minulost se současností a nové projekty s budoucností.²

Opětovné využívání bývalých továren, skladů a dílen odráží současné trendy – nejenže poskytuje nový prostor, ale zároveň může hrát důležitou roli v hospodářské obnově chátrajících a upadajících oblastí. Kontinuita, kterou opětovné využití industriálního objektu pro místní komunitu znamená, může společenství poskytnout psychologickou stabilitu v době, kdy čelí náhlé ztrátě dlouhodobých ekonomických zdrojů a nezaměstnanosti. Adaptace bývalých továren a skladů se stala přirozenou součástí udržitelného města.

Ekonomický potenciál adaptací v rámci alternativních a komunitních projektů

V dnešní době je správně zvolená nová funkce vzhledem k typologii objektů a industriální estetice zdrojem ekonomických zisků. Důležitými faktory zůstávají nový způsob využití, intenzita zásahu, typologie původní stavby, trvalost či dočasnost projektu a také modely a způsoby financování, vynaložené náklady a pozice investora.

Obzvláště adaptace s kulturní či volnočasovou náplní u dočasných i permanentních projektů v poslední době poukazují na skutečnost, že správná volba nového programu a citlivý přístup k původnímu objektu při nižších nákladech dávají ekonomickou výhodu.

Navíc menší míra zásahu směřuje k zachování syrovosti výrobního prostoru a větší autenticitě.

Tradice ze 70. let minulého století, kdy specifickou roli v záchraně a opětovném využívání průmyslového dědictví sehrály „site specific“ projekty (tedy jednorázové akce určené pro konkrétní prostředí a oživující na krátký čas opuštěné továrny), stále přetrvává v alternativní kultuře, ať již v podobě divadelních performancí, nebo hudebních produkcí. Opuštěné a nevyužívané industriální objekty se tak i v dnešní době stávají útočištěm undergroundových umělců hledajících prostor pro svou realizaci.

Rozdílným přístupem jsou projekty velkých multifunkčních kulturních center s asistencí státních institucí, vznikají provozy řízené tržními mechanismy. Komerce vstoupila do oblasti, jež byla dříve doménou alternativy. Kulturní či multifunkční centra v bývalých průmyslových areálech jsou dnes symbolem těsného vztahu kulturních institucí a komerčního sektoru.³

Adaptace pro nové využití dává šanci na změnu současné sociálně-ekonomické situace regionu. Ozdravené městské prostředí nabízí stabilizační a identitu tvořící prvky, nové pracovní příležitosti a místa pro zábavu a relaxaci, stoupá úloha oživeného veřejného prostoru.

Projekty adaptací industriálního dědictví na Plzeňsku

Ekonomický potenciál, sociální a ekologická zodpovědnost, práce s komunitou – to je současný trend obnovy zchátralého městského území. Významnou roli hrají kulturní a umělecké aktivity. Důležitá je možnost využití různých dotačních programů, v případě plzeňského regionu to byla i finanční podpora v rámci akcí projektu Evropské hlavní město kultury.

Mezi nejvýznamnější vlajkové projekty byly zařazeny také projekty nového využití bývalých industriálních areálů – Centrum experimentální kultury Světovar v bývalém areálu pivovaru a Experimentální prostor pro různé alternativní divadelní formy Nádraží Jižní předměstí v historické nádražní budově. Zájem o téma určité velkou měrou přispěl k jeho popularizaci v regionu.

I když byl bohužel projekt transformace bývalého pivovaru Světovar na multifunkční kulturní centrum nakonec zastaven, celá vize připraveného programu a naplánované události se přesunuly do právě opuštěných dílen a depa Elektrických podniků Plzeň v blízkosti centra města, na břehu řeky Radbuzy. Vznikla kreativní zóna DEPO2015 Plzeň.

Tvůrčí zóna DEPO2015 je živým prostorem, kde se propojuje kultura i obchod s novými technologiemi. Jsou zde k dispozici společné pracovní prostory a otevřené dílny, je možné si vyrobit prototyp nebo si pronajmout studio či kancelář. DEPO2015

má rezidenční umělecký program, je multifunkčním prostorem k pořádání koncertů, výstav a divadelních představení.

Další opuštěné industriální objekty, které v Plzni začaly být využívány ke kulturním či komunitním účelům během posledních 4 let, tedy v době přípravy a realizace projektu Plzeň – Evropské hlavní město kultury 2015, jsou rozdílné velikostí, náplní, způsobem financování i mírou stavebního zásahu.

Multikulturní centrum Papírna Plzeň leží při řece Radbuze, téměř naproti zóně DEPO2015. Bývalá Piettova papírna nabízí více než 4000 m² otevřeného prostoru, v němž své místo nalezne galerie současného výtvarného umění, sál pro hudební produkci a koncerty i ateliéry pro vystavující umělce. Aktuálně v objektu funguje Café Papírna s vlastní komunitní zahradou, jejíž produkty se zde využívají. Prostor zde mají i taneční vystoupení, alternativní divadla, workshopy a semináře.

Plzeň má silnou industriální atmosféru tvořenou významnými průmyslovými areály v čele se Škodovými závody či komplexem budov Měšťanského pivovaru, jehož vstupní brána je jedním ze symbolů města. Na druhé straně je to město neúměrně protkané silničními komunikacemi a opuštěnými průmyslovými budovami, trpící ztrátou základní funkce městského centra jako sociální oblasti. Ve městě na soutoku čtyř řek je citelná absence využívání potenciálu nábřeží.

Proto je současné nové využití dvou industriálních areálů při řece Radbuze povzbudivým začátkem zhušťování a doplňování již existující struktury – návštěvník nově vzniklých kulturních prostor je v historickém centru Plzně za 10 minut chůze. Celý prostor se otevřel, byly obnoveny chodníky a cesty podél řeky, přibyl nový mobiliář a také byla dobrovolníky obnovena plzeňská městská plovárna, která leží jen 200 m proti proudu řeky. Místní i přespolní cyklisté začali obnovené cesty využívat jako zkratku, která se napojuje na naučnou cyklostezku okolo Radbuze (a která plynule navazuje na velmi zajímavý cyklistický okruh, jenž má za cíl klášter Kladruby, ale v blízkosti Plzně vede zapomenutou hornickou krajinou Plzeňské pánve a míjí bývalé významné těžební místo Zbůch).

Další adaptací se zajímavou historií je Hemžící se zastávka Plzeň – alternativní kulturní prostor v bývalé odjezdové hale nádraží Plzeň-Jižní předměstí. Působí v ní svébytná alternativní plzeňská scéna pro současné divadlo, tanec a mezioborové umělecké experimenty, která již od roku 2000 hostí umělce ze celého světa. Opuštěná budova, která přestala plnit svůj účel již v roce 1986, dostala novou náplň a občanské sdružení JOHAN zde pořádalo kulturní workshopy a performance. V roce 2015 byl prostor zrekonstruován a vznikly dva multifunkční sály, vhodnější spíše pro experimentální projekty.

Komunitní prostor Plzeň Zastávka v bývalé pokladně a výdejně jízdenek na trati do Železné Rudy vznikl svépomocí. Tři iniciátorky celého projektu na vlastní náklady zrekonstruovaly pronajaté místnosti a změnilo místo v příjemný relaxační prostor při zachování všech podstatných detailů starého nádraží. Vytvořily zde kavárnu s výtvarnou dílnou a řemeslnou dílnu, v centru se konají semináře a kurzy. Budova si zachovala kouzlo malého vlakového nádraží – atmosféru dokreslují památkově chráněné hodiny, okénka pokladen a odbavovací pultíky v hale.

Závěr

Soudobá Plzeň hledá cestu, jak se stát městem kvalitních veřejných prostranství, městem s živým centrem a vzájemně propojenými jednotlivými urbanistickými celky a místem intenzivně využívajícím stávající městskou strukturu, které je dobře dostupné pěší, cyklistickou a hromadnou dopravou i s příměstskou krajinou a okolními obcemi.

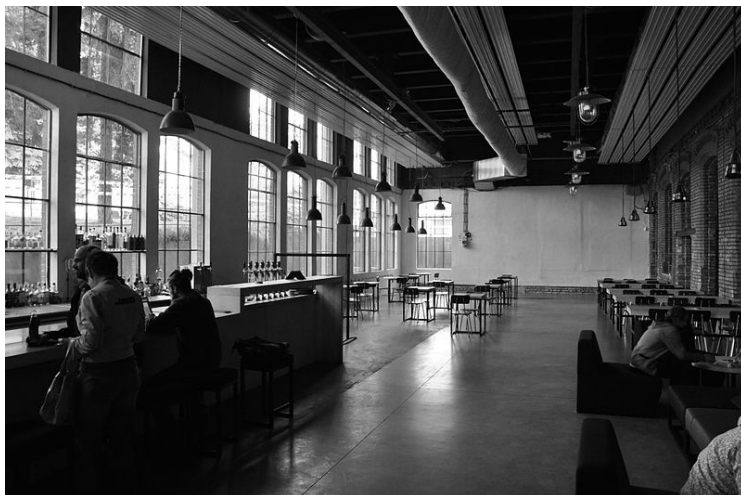
Otevřením bývalých industriálních areálů se otevřely i nové možnosti rozvoje území, projekty nového využití industriálního dědictví jsou důležitou součástí kulturního života města a stále vznikají nové komunitní projekty využívající nově vzniklý městský veřejný prostor.

Nově vzniklé industriální stezky iniciovaly zájem o téma industriálního dědictví v regionu, stejně jako studentské workshopy: Zbůch 2015 – Vize pro znovuoobjevení hornické kulturní krajiny Plzeňska a letošní Řeky ve městě.

V rámci Plzně je možné vysledovat odlišné modelové přístupy k revitalizaci opuštěných průmyslových budov a areálů i odlišný způsob využívání ekonomického potenciálu průmyslového dědictví. Modelové území industriální Plzně a studium nového využívání zdejšího industriálního dědictví mohou podpořit platnost teorií a principů, které známe ze zahraniční literatury.

Obr. 1. DEPO2015 (Zdroj: foto Lukáš Beran)

Obr. 2. Café Papírna (Zdroj: databáze VCPD FA ČVUT)

Obr. 3. Hemžící se zastávka (Zdroj: foto Jan Zikmund)

Obr. 4. Plzeň Zastávka (Zdroj: databáze VCPD FA ČVUT)

Poznámky

1. WALTHER Daniela a ALBRECHT Helmuth, 2014. SHIFT-X : compendium on effective industrial heritage management structures and options for their inter-regional transfer, Freiberg , s.10
2. HERITAGE COUNCIL OF NEW SOUTH WALES AND THE ROYAL AUSTRALIAN INSTITUTE OF ARCHITECTS NSW CHAPTER, 2008. New Uses for Heritage Places, Parramatta.
3. POLÁČEK Vojtěch a POKORNÝ Vít, 2016. Recyklované divadlo, Praha GRADA s. 102

Prameny

- FRAGNER Benjamin a VALCHÁŘOVÁ Vladislava, 2014. Industriální topografie / Architektura konverzí, Česká republika 2005-2015. Industrial Topography / The Architecture of Conversion, Czech Republic 2005–2015, Praha VCPD FA ČVUT 216 s. ISBN 978-80-01-05592-2.
- POLÁČEK Vojtěch a POKORNÝ Vít, 2016. Recyklované divadlo, Praha GRADA 368 s. ISBN 978-80-247-5751-3.
- BERNHARDT Tomáš a kol., 2013. Plzeň, průvodce architekturou města od počátku 19. století do současnosti, Plzeň EHMK 336 s. ISBN 978-80-7211-433-7.
- BERAN Lukáš, VALCHÁŘOVÁ Vladislava a ZIKMUND Jan (eds.), 2013. Industriální topografie / Plzeňský kraj, Praha VCPD FA ČVUT 320 s. ISBN 978-80-01-05396-6.